

“Amsterdam Wetlands”

Waarom?

Het gebied Laag Holland, dat door de terrein beherende organisaties prikkelend Amsterdam Wetlands is genoemd, is een icoon van het oer-Hollandse landelijke gebied. Het gebied kenmerkt zich door openheid, variëteit aan gebruik en agrarisch ondernemerschap in een afwisseling van veenweiden en droogmakerijen. Het gebied kent cultuurhistorisch waardevolle elementen als Beemster en Stelling van Amsterdam met de status van UNESCO-werelderfgoed en verschillende natuurgebieden van Europees erkend niveau. Door het landschap en de veenweidenatuur heeft het gebied een hoge natuur- en belevingswaarde.

Dit waardevolle landschap ligt te midden van een sterk verstedelijkt gebied van de metropoolregio Amsterdam en Alkmaar. Een stedelijk gebied dat ook de komende jaren weer flink zal groeien in aantal inwoners en bezoekers.

De volgende (nieuwe) ontwikkelingen komen hier bij:

- Klimaatadaptatie,
- Afname biodiversiteit,
- Bodemdaling,
- Groeiende behoefte aan recreatie in een natuurlijke omgeving bij de stad,
- Zoektocht naar waardevermeerdering.

Dat vergt nu:

- Een nieuwe kijk op de wateropgave, met voldoende water van goede kwaliteit voor alle functies,
- Zonering in het gebied van alle functies,
- Transitie van de landbouw naar o.a. natuur-inclusief en kringloop,
- Vernatting om bodemdaling tegen te gaan en de biodiversiteit te vergroten,
- Nieuwe financieringsvorm(en) van landschap en duurzaam beheer,
- Nieuwe coalities en samenwerking,
- Gezamenlijk leren door doen.

Opgaves die afzonderlijk al complex genoeg zijn, maar in het gebied integraal zullen moeten worden bekeken om te zorgen voor een vitaal platteland.

Hoe?

In onze samenwerking willen we ons niet richten op wie heeft de regie en hoe organiseren we dat. Onze energie richt zich op hoe gaan we samenwerken? Het antwoord daarop is:

- Gebiedsgericht, polders/waterhuiskundige eenheden in meerdere parallelle processen,
- We zoeken elkaar op als we elkaar nodig hebben (en hoeven niet alles samen te doen),
- We zijn transparant over wat er gebeurt,
- We delen verantwoordelijkheid (iedereen toont initiatief),
- We leren door doen.

Wat?

We gaan met het IBP Vitaal Platteland gebiedsgericht aan de slag waar gezamenlijk energie zit. In eerste instantie zal dat in de volgende gebieden zijn:

- Burkmeer,
- Ilperveld,
- Alkmaarder- en Uitgeestermeer,
- Waterland-Oost,
- Landelijk Noord,
- Wormer en Jisperveld.

Overkoepelend ontwikkelen we gezamenlijk kennis en inzicht:

- Regionale veenweide klimaatopgave (CO₂ reductie, af van fossiele brandstoffen, af van gas)
- Wat als we niets doen?
- Wateragenda

Maatschappelijke opgave:

- Recreatief grid toerisme en recreatie

We komen een aantal keer per jaar met alle stakeholders in het gebied bij elkaar om 1) inhoudelijke voortgang te bespreken van de verschillende lopende initiatieven, 2) leerprincipes te delen en elkaar te versterken, en 3) vervolgstappen te formuleren. Onze inzet en voortgang zullen we bestuurlijk regelmatig staven.

Deze samenwerking is aanvullend op en wordt nauw afgestemd met het Innovatie Programma Veen (IPV), de proeven in Zegveld door het Veenweiden Innovatiecentrum, de consultatieronde van de heer Veerman na de Richtinggevende Uitspraken Bodemdaling door de Provinciale Statencommissie NLWM van Noord-Holland en de uitvoering van Groen Goud, de Noord-Hollandse uitwerking van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel.

Organisaties en overheden hebben al gezamenlijke projecten lopen in afstemming met de gebiedscommissie Laag Holland om de kernkwaliteiten in dit gebied te behouden, te versterken en te promoten. In de uitwerking van onze gebiedsaanpak kijken we tevens naar de lopende initiatieven en de benodigde vergunningen.

Wie?

- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
- Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier,
- Provincie Noord-Holland,
- Gemeenten Amsterdam, Alkmaar, Zaanstad, Waterland,
- LTO Noord,
- Vereniging Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer Water, Land en Dijken,
- Landschap Noord-Holland,
- Staatsbosbeheer,
- Natuurmonumenten,
- Recreatie Noord-Holland, namens de recreatieschappen.

Samenvatting financiële aanvraag IBP Vitaal Platteland:

	Kosten	Inbreng	Aanvraag IBP VP
Burkmeer	€ 780.000,-	€ 280.000,-	€ 500.000,-
IJperveld	€ 1.450.000,-	€ 350.000,-	€ 1.100.000,-
Alkmaar- en Uitgeestermeer	€ 1.500.000,-	€ 250.000,-	€ 1.250.000,-
Waterland-Oost	€ 9.200.000,-	€ 5.000.000,-	€ 4.200.000,-
Landelijk Noord	€ 1.325.000,-	€ 860.000,-	€ 465.000,-
Wormer en Jisperveld	€ 3.565.000,-	€ 1.700.000,-	€ 1.865.000,-
Kennis en inzicht	€ 268.000,-	€ 18.000,-	€ 250.000,-
Toerisme en recreatie	€ 445.000,-	€ 245.000,-	€ 200.000,-
Bijdrage Provincie Noord-Holland		€ 4.000.000,-	
Totaal	€ 18.553.000,-	€ 11.703.000,-	€ 5.830.000,-

Burkmeer

Kansen en uitdagingen

Bodemdaling van veengebieden en verhoging van Biodiversiteit raken aan twee transities. De eerste is de transitie naar een koolstof arme economie en de tweede een kringloop landbouw die in evenwicht is met de natuur. De gemeente is een kleine speler in dit veld en dat transities kenmerken zich door veel onzekerheid. We weten niet hoe de economie van de streek zich ontwikkeld en welke activiteiten in de toekomst belangrijk gaan zijn. We weten niet welke regelgeving gaat sturen op de transities, er zijn voorstellen maar alles staat volop ter discussie.

Een gemeente moet positie kiezen in haar handelen. In het plan van aanpak bodemdaling en biodiversiteit is de weg door deze onzekerheid bestaat opgebouwd uit de volgende sporen:

- 1) Samen met mede overheden de doelstellingen dichterbij te brengen: tegengaan van bodemdaling en bevorderen van biodiversiteit.
- 2) De eigen landgebruikers betrekken bij de transitie. Ze wijzen op de opgaven, ze vragen wat ze willen en wat ze kunnen bijdragen aan de opgave.
- 3) Zelf speler worden in het mogelijk maken van innovaties.

Doel

Deze aanvraag richt zich op het zelf speler worden in het mogelijk maken van innovaties (spoor 3), het opschalen van lisdodde teelt. Door een pilot met een looptijd van 5 jaar met uitzicht op verlenging. De gemeente werkt ook aan beide andere sporen. Er zijn diverse tussendoelen:

- 1) Een plan met een sluitende begroting maken als voorwaarde voor vernatting.
- 2) De teelt organiseren.
- 3) Stapsgewijs het areaal lisdodde opbouwen.
- 4) Lisdodde afzetten, ten miste tegen kostendekking van oogst en transport.
- 5) Het ondersteunen van de opstartfase van de lisdoddeketen, de steun is zowel gericht op de verwerking als op afzet, de gemeente zoekt een rol als launching customer. Zo onderzoeken we de rol die lisdodde kan spelen in de techniek Warmbouwen.¹

¹Warmbouwen

Proces

Op dit moment is Lisdodde het natte gewas dat het meest kansrijk is om snel tot verdienend gewas te ontwikkelen. Het groeit gemakkelijk, is extreem productief, kan omgaan met de huidige sterk vermeste situaties, vormt veen terwijl er tegelijk geoogst kan worden, reinigt de opgebouwde milieuvervuiling is uitstekend in te passen in het waterbeheer en kent vele toepassingen. Voor toepassing op enige schaal is isolatieplaat het meest kansrijk. De platen hebben een hoge isolatiewaarde, zijn licht, dampopen, stevig, onbrandbaar en 100% biobased en composteerbaar. Maar ook lisdodde wordt nog niet commercieel geteeld. Dat komt omdat er een hele keten moet worden ontwikkeld. Dit sluit aan bij het uitvoeringsprogramma circulaire economie en kan een kans bieden voor circulair bouwen. Voor het opzetten van de keten moeten we het beter leren telen; de effecten van de teelt moeten worden onderzocht; machinaal oogsten moet worden ontwikkeld; de verwerking en de afzet moet op gang komen. Productontwikkeling gaat door schaal fases. Op praktijkschaal zijn proeven, voor serieuze productie en afzet is een opschalingsstap nodig.

Lisdoddeteelt in de Burkmeer is een stap in de opschaling van de teelt. De opschaling sluit aan bij kleinere pilots die op dit moment in Nederland lopen (o.a. bij Nauerna en Zegveld). Er zijn maar weinig andere locaties beschikbaar zijn voor opschaling. Op dit moment worden alleen plannen voor opschaling gemaakt in Mariekenland bij Wilnis (Staatsbosbeheer en waterschap Amstel Gooi en Vecht, VIC) en de Burkmeer. De beschikbare ruimte in Nederland is zo beperkt omdat het in beginsel niet geteeld mag worden in gebieden met een natuurfunctie (afgevaardigde grond) en in het agrarisch gebied willen én durven agrariërs het om diverse redenen nog maar mondjesmaat aan. Lisdoddeteelt in de Burkmeer sluit aan bij het opzetten van een 'transitierotonde' in het IPV waarbij het telen van lisdodde mét agrariërs wordt opgetild van onderzoeksfase naar realisatiefase; een rotonde tussen aanbod en afzet.

Er moet simultaan gewerkt worden aan;

- A. Randvoorwaarden voor planvorming
- B. Beëindiging bruikleen
- C. Opzetten peil
- D. Teelt en oogst
- E. Verwerking
- F. Gebruik en afzet en spin-off

Benodigdheden

Potentiele investeerders en incasseerders:

- Gemeente Amsterdam (Directie Vastgoed; Directie Grond en Ontwikkeling; Stadsdeel Amsterdam Noord; Amsterdam Smart city; Directie Ruimte en Duurzaamheid)

- Provincie Noord-Holland
- Staatsbosbeheer (namens terreinbeheerders)
- Waterschap HHNK
- Amsterdam Metropolitan Solutions
- Innovatie programma veen (IPV = natuurlijke zaken en agrarische natuurvereniging) met samenwerking VIC (veenweide-innovatie centrum)
- Rijksoverheid, klimaat en landbouw, circulair bouwen
- Verwerkers
- Onderzoekers naar transitie van grondgebruik
- Overige lisdoddetelers in Nederland

Betrokken partijen (incasseerders):

- Directe omgeving (Burgercommissie Volgermeer; Recreanten Volgermeer; aanwonenden)
- Brede omgeving (Vereniging behoud Waterland; Agrariërs in Waterland Oost; LTO)
- Landelijk (Platform slappe bodems)

Ilperveld

Kansen en uitdagingen

Het halen van de klimaatdoelstellingen van Nederland en in de metropoolregio Amsterdam is een grote opgave. In het Klimaatakkoord is voor de veenweiden van Nederland een doelstelling neergelegd van een reductie van de CO₂ uitstoot van 1 Megaton CO₂ in 2030. Het veengebied van het Ilperveld (1100 ha) kan daarin een bijdrage leveren. Het veenpakket is dik en heeft voor een groot deel al een natuurfunctie als onderdeel van het grootste uitgeveende laagveencomplex ten noorden van Amsterdam. Kansen: top-natuur, binding van CO₂, buffering van water en zorg voor goede waterkwaliteit.

Daarnaast is de bodemdalingsproblematiek urgent. Het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) voorspelt binnen afzienbare termijn (10 jaar) onverenigbaarheid van doelen en functies, in een spagaat tussen natuur en landbouw, en dat bodemdaling moet worden gestopt om problemen van verzakking van infra en woningen in stedelijk gebied tegen te gaan.

Voor het binden van CO₂ en het stoppen van bodemdaling zijn maatregelen in de waterhuishouding en een transformatie van het huidige gebruik van het gebied nodig. Dat kan zijn door landbouwgrond om te vormen naar natuur of door een alternatief bedrijfsmodel te ontwikkelen dat aansluit op de noodzakelijke maatregelen voor veenbehoud en veengroei. Tegelijk helpt het vernatten van het gebied door vasthouden van gebiedseigen water bij het realiseren van de natuurdoelstellingen in dit Natura2000 gebied.

Om keuze te kunnen maken voor de te volgen strategie in het gebied van Amsterdam Wetlands is meer kennis nodig (Richtinggevende uitspraken bodemdaling, PNH). Zowel over de noodzakelijke waterhuishoudkundige maatregelen als over de perspectieven op een economisch rendabele bedrijfsvoering bij verdere vernatting van het veen.

Eenzijds wordt die kennis in het gebied (IPV) en ook elders in Nederland momenteel ontwikkeld, waaronder in de regiodeal Bodemdaling Groene Hart. Die kennis gebruiken we. Aanvullend daarop willen we in Amsterdam Wetlands de maatregelen per gebied geleidelijk opschalen en, samen met onze pachters en het waterschap, al doende leren wat de haalbaarheid en wenselijkheid van de te nemen maatregelen is.

Doel

Groeiend veen beoogt de regeneratie van veen door vernatting. Het vasthouden van schoon water in een voldoende dik veenpakket is hier het leidend proces. Het gevolg zijn wetlands waarin zich weer veen vormt en waarin moerasplanten en -dieren zich herstellen van de grote drooglegging van de afgelopen halve eeuw. In het IJperveld liggen hiervoor kansen door meer gebiedseigen water vast te houden in het veen.

In de testlocaties Omhoog met het veen en IPV wordt onder meer onderzoek gedaan naar een versneller voor veenmosontwikkeling door het nabootsen van de kwaliteit van regenwater (verbeteren alkaliniteit van boezemwater) en het begrijpen van de invloed van brakke condities. Over de effectiviteit van de te nemen waterhuishoudkundige maatregelen is nog veel onzekerheid en vooralsnog is dit een 'high-care' situatie.

Er is behoefte om dit ook buiten de laboratorium situatie te krijgen en op te schalen naar een groter gebied. Dit doen we door 'al doende leren': geleidelijk vergroten klimaatbuffer in het IJperveld, van 'high care' naar 'low care' herstel veengroei en monitoren van de (kosten)effectiviteit van waterhuishoudkundige maatregelen voor binding CO₂ in groeiend veen.

De kennis en ervaring die we in deze pilot opdoen zetten we tijdens een gebiedsproces en als input voor het gezamenlijk op te stellen toekomstperspectief op het gebied.

Proces

In de pilot benutten we het 'laag hangend fruit' voor veenontwikkeling door het optimaliseren van het huidige beheer en de maatregelen voor het realiseren van reeds gestelde natuurdoelstellingen zoals herstel verdroogde rietlanden voor N2000 soorten Roerdomp, Snor, Rietzanger en Noordse Woelmuis en de opgave het leefgebied voor de Kemphaan te vergroten. Concreet betekent dit dat we de waterhuishoudkundige isolatie van de boezem van een deel van het gebied gaan herstellen en verbeteren en een deel van de nog in te richten NNN gaan realiseren. En we monitoren de effectiviteit van de te nemen maatregelen. Echter de ambities reiken verder dan dat. Vanuit regie op het beheer neem LNH het voortouw om met de pachters in het gebied (17 in totaal), het waterschap HHNK en recreatieschap Twiske-Waterland het perspectief op veenontwikkeling in het IJperveld op te stellen. Gezamenlijk verkennen we de opgave. We onderzoeken wat ieder (vanuit het eigen belang) wil en kan bijdragen aan deze opgave en wat hiervoor nodig is. Daarbij matchen we de fysische omstandigheden van bodem en water, de technische mogelijkheden van het watersysteem en een financiële gezonde bedrijfsvoering voor boeren

Het doel is om naast een visie op het gebied op een concreet programma en

investeringsagenda uit te komen. Met het parallelle gebiedsproces willen niet blijven hangen in gepraat en papieren visies, maar werken aan uitvoering en realisatie. De pilot is dan ook een onlosmakelijk onderdeel van het gebiedsproces en een middel voor dialoog.

Voorwaarde: aanstellen van een onafhankelijke gespreksleider of gebiedsregisseur die boven de partijen staat en op onafhankelijke wijze vorm kan geven aan de opgave en doelstellingen.

Benodigheden

Trekkers voor het gebiedsproces en de inrichting van de pilot:

- (onafhankelijke) pachters die positief staan tegen extensief beheer, vernatting en realiseren van vochtige hooilanden
- Een trekker binnen het waterschap HHNK (bij voorkeur betrokken bij de wateragenda)
- Een trekker bij LNH
- Iemand die belangen kan verwoorden en vertalen naar projecten
- Onafhankelijke gespreksleider, procesmanager

Verdere partners (inhoudelijke kennis, stakeholder):

- Overige pachters (kennis van agrarisch (natuur) beheer, kennis bedrijfsvoering landbouw en netwerk in voedselketen)
- PNH (ondersteuning vanuit taskforce bodemdaling (bestuurlijk/experimenteerruimte) en aankopen en realiseren NNN)
- RNH/Recreatieschap Twiske Waterland (kennis/visie economisch recreatieve ontwikkeling, bestuurlijke ondersteuning, netwerk)
- Regiodeal Bodemdaling Groene Hart, IPV: kennis over economische bedrijfsmodellen veehouderij en natte teelten in combinatie met vernatting veen
- Regiodeal Bodemdaling Groene Hart: kennis over klimaateffecten (CO₂, lachgas en methaan) van maatregelen en technieken in veehouderij en natuur, onderzoek en monitoring
- Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie: kennis en organisatie o.a. op het gebied van circulair terreinbeheer, grondgebonden veehouderij en benutten biomassastromen.

Werkwijze:

De pilot groeiend veen bestaat uit de volgende activiteiten:

- het analyseren van de mogelijkheden voor optimaliseren, herstellen en toevoegen 'gemakkelijk' te realiseren veenontwikkeling (naar verwachting 50-100 ha, 5-10% van het totale gebied)
- het maken van een plan voor het realiseren van groeiend veen
- treffen van waterhuishoudkundige maatregelen en inrichten gebied
- Monitoren: waterkwaliteit, waterkwantiteit en seizoen fluctuaties, vegetatieontwikkeling/veenontwikkeling (3 jaar)

Voor het gebiedsproces zien we de volgende activiteiten voor ogen:

- Verkennen van de opgave met analyses per thema (natuur, landbouw, water, recreatie)
- Verdiepen door interviews met stakeholders, input van experts en integrerend ontwerpend onderzoek
- Vertalen naar een gebiedsvisie en uitvoeringsagenda

In een **parallel** spoor: samen innoveren: leren en uitwisselen (werkbezoeken, netwerk voorbeeldboeren)

Mogelijke co-financiering (nog te onderzoeken):

Naast een bijdrage vanuit PNH en het Rijk zien we de volgende bronnen voor co-financiering:

- HHNK (capaciteit)
- Gemeente Landsmeer (faciliteiten, capaciteit)
- LNH (faciliteiten, capaciteit)
- Sponsoren vanuit het bedrijfsleven met vrijwillige compensatie

CO₂ uitstoot met CO₂-credits (potentie ca. 2.000-2.500 ton CO₂/jaar, 45.000 euro/jaar)

Resultaat

Top-natuur en een verbeterd leefgebied voor benoemde Naturazooo doelsoorten.

Groeiende klimaatbuffer en inzicht in kosteneffectiviteit van maatregelen voor CO₂ buffer in natuurgebieden. Structurele aanpassing in het waterhuishoudkundige systeem die ook in de toekomst veenbehoud en veengroei mogelijk maakt.

Daarnaast:

- Gemeenschappelijke en integrale toekomstvisie op de inrichting van het Ilperveld
- Hernieuwd vertrouwen en visie op samenwerking voor beheer en onderhoud
- Investeringsagenda (korte, middellange en lange termijn) en inzicht in financiering voor groeiende klimaatbuffer in het Ilperveld en een passende natuurbeleving

Alkmaarder- en Uitgeestermeer

Kansen en uitdagingen

In het gebied Amsterdam Wetlands zijn twee recreatieschappen volledig actief: Alkmaarder- en Uitgeestermeer (RAUM), Twiske-Waterland (TW). Tevens valt het zuidelijke deel van Geestmerambacht (GAB) met de Schermer ook in Amsterdam Wetlands. Diverse gemeenten en de provincie Noord-Holland werken samen om recreatiegebieden in stand te houden, te ontwikkelen en te zorgen voor een evenwichtige balans tussen recreatie, landschap, natuur en cultuurhistorie. Recreatie Noord Holland is de uitvoeringsorganisatie van alle drie recreatieschappen namens de Algemeen Besturen.

Een groot aantal opgaven komen in de recreatiegebieden samen: vergroten van de natuurwaarden en biodiversiteit (o.a. door meer ecologisch beheer), verbeteren van de waterhuishoudkundige situatie, energieopgave vanuit de RES, de wens voor structuurverbetering van de landbouw, klimaatadaptatie, groei van de metropool, toenemend toerisme, veranderende vrijetijdsbehoeftes, bereikbaarheid en instandhouding van de vitaliteit van het buitengebied.

Het Alkmaarder- en Uitgeestermeer is het grootste meer in Amsterdam Wetlands en heeft belangrijke recreatieve- en natuurwaarden. Zoals in veel oppervlaktewateren in Nederland neemt de helderheid van het water toe. Dit is een positieve ontwikkeling voor de ecologie en visuele beleving door de mens. Het geeft ook serieuze nadelen voor de watersport. Het grote doorzicht leidt tot explosieve plantengroei, waardoor ernstige hinder optreedt voor zeilers, zwemmers, vissers en surfers.

Ontwikkelingen tot op heden:

In maart 2018 heeft het Algemeen Bestuur van het recreatieschap een startbedrag van € 250.000 beschikbaar gesteld voor de waterplantenproblematiek voor de korte termijn maatregelen, onderzoek naar structurele maatregelen en communicatie met de omgeving voor de periode 2018 – 2020. In 2018 zijn de activiteiten gericht geweest op de korte termijn maatregelen en samenwerking met het Hoogheemraadschap. In 2019 ligt de focus op onderzoek naar de mogelijkheden voor lokale verdieping.

Doel

Een grotere biodiversiteit van de onder- en bovenwaterwereld van natuur- en recreatiegebied Alkmaarder- en Uitgeestermeer door:

1. Lokale verdieping onder de waterlijn: veranderingen in de onderwaterbodemb morfologie (verdiepingen en/of verhogingen) voor een schoon, ecologisch gevarieerd en goed bevaarbaar en bezwembaar meer
2. Onderzoeken van de mogelijkheden van integrale landschapsontwikkeling
  - Samenhang oever en meer (verschillende biotopen, gradiënten, verwildering, natuuroevers, zwemstrandjes)
  - Synergie tussen opgaven beleving, energie/CO₂ (waaronder drijvende zonneakkers), agricultuur, biodiversiteit en cultuurhistorie (waaronder erfgoedpark de Hoop)

Relatie tot andere processen binnen het recreatieschap:

- **Visieproces**

Medio 2018 is het RAUM een visieproces gestart. Dit moet richting geven aan de toekomstige ontwikkelingen binnen het recreatieschap. Het proces is begonnen met het opstellen van een inspiratiedocument met als titel 'Een met natuur'. Dit wordt thans, in afstemming met de omgeving, uitgewerkt tot een visie. Daarna wordt deze visie uitgewerkt in een meer jaren ontwikkelings- en onderhoudsplan. Lokale verdieping en integrale landschapsontwikkeling past in de gedachtegang van het inspiratiedocument.

- **Oever- en Natuurontwikkeling Sakerleidam**

Dit betreft een langlopend project waarbij schone bagger van elders wordt geborgen aan de noordelijk gelegen Sakerleidam. Hiermee worden tevens ecologische, landschappelijke en waterstaatkundige doelen gediend.

Benodigheden Samenwerking:

- RAUM (projecttrekker)
- HHNK (vergunningverlener, maatregelen Kaderrichtlijn Water)
- Provincie (vaarwegbeheerder)
- Gemeente Castricum (vergunningverlener, omgevingsmanagement)
- Gemeente Uitgeest (vergunningverlener, omgevingsmanagement)
- Jachthavens (mogelijk cofinanciering voor 'the last mile')
- Dilvis (visrechten)
- Diverse stichtingen zoals OerIJ, Ongeschonden behoud Alkmaardermeer en omgeving
- Diverse particulieren

Er is langjarig geld nodig voor (natuur-)onderzoek én uitvoering, om het probleem voor de waterrecreatie effectief aan te pakken en tegelijkertijd de waterkwaliteit en natuurwaarden te vergroten. Aan IBP Vitaal Platteland (Rijk) wordt hiervoor kennis, onderzoek en uitvoeringsgeld gevraagd voor de periode 2019 – 2022.

Als het echt gaat komen tot lokale verdieping van het meer en integrale landschapontwikkeling, is dat een miljoenen kostende operatie. Zeker als er jarenlang grond mechanisch, hydrologisch, milieutechnisch en ecologische werkzaamheden uitgevoerd gaat worden. Gezien het dynamisch programmeren is het op dit moment nog niet duidelijk wat de daadwerkelijke kosten gaan worden. De komende maanden zal een ingenieursbureau zorgen voor een QuickScan van het eerste onderdeel, de lokale verdieping vanuit recreatief, ecologisch, milieu, hygiënisch en hydrologisch perspectief. Dit moet ook concrete informatie opleveren voor te nemen vervolgstappen. Deze zullen uiteindelijk ook een plaats moeten krijgen in het visietraject van het RAUM waarbij de financierbaarheid en kostendekkendheid een belangrijke rol spelen.

Waterland-Oost

Kansen en uitdagingen

Het veengebied van Waterland-Oost heeft een lange ontstaans- en ontginningsgeschiedenis. Het is vooral uniek door de directe ligging aan de voormalige Zuiderzee, nu Markermeer. Het landschap heeft hierdoor een grote diversiteit in voorkomen. Dit is met name zichtbaar bij de voormalige veenstromen (de Dieën) die door de getijdewerking van de Zuiderzee breed zijn uitgeschuurd en waarlangs zich op het veen klei heeft afgezet. Daarnaast zijn nog oude dijkdoorbraken zichtbaar in de vorm van veenmeren en polders. Het gebied is cultuurhistorisch rijk aan huisterpen, dijklinten met achterliggende kavelstructuren, molens, oude dorpen als Zuiderwoude, Uitdam, Durgerdam, Holysloot en het Vuurtoreneiland (onderdeel van UNESCO Stelling van Amsterdam). De bijzondere gevarieerdheid in het gebied aan reliëf, bodem, en kavelrichtingen biedt unieke kansen voor het vergroten van de biodiversiteit, zowel binnen- als buitendijks. Dit is het landschap wat de toerist als 'Holland' ervaart. De bewoners in het gebied ervaren de luxe van een nog gaaf bewaard en open landschap, historische dorpskernen, en de relatieve rust en ruimte zo dichtbij de stad Amsterdam.

De weidevogels hebben zich in de afgelopen decennia steeds meer geconcentreerd in de natuurgebieden. Daardoor is het van groot belang om de omstandigheden voor weidevogels in de natuurgebieden optimaal te maken en te houden. Ook in de natuurgebieden staan de aantallen onder druk, vooral van de kritische soorten zoals de watersnip, tureluur, gele kwikstaart en de helaas verdwenen kemphaan. Er moet iets extra's gebeuren om de nu nog plaatselijk hoge dichtheden weidevogels te behouden en te versterken. Daarnaast liggen verspreid in het gebied kwetsbare veenmosrietlanden, die voldoen aan het habitatype waarmee ze elders in Laag Holland een N2000 status zouden hebben. Zonder hydrologische buffering en extra maatregelen verdwijnen deze veenmosrietlanden, relictten van een vroeger veenmoeraslandschap. Zo dichtbij het IJsselmeer/Markermeer zijn de veenweiden van Waterland-Oost ook belangrijk als overwintering- en foerageergebied voor verschillende soorten trekvogels, waarvoor de visvoorraad en onderwater flora- en fauna belangrijk is. Zo zijn schelpdieren voor bijvoorbeeld soorten als kuifeend en brilduiker belangrijk en waterplanten voor bijvoorbeeld de krooneend. Met de groei van de stad, IJburg en heel direct de Sluisbuurt tegenover Schellingwoude, zal ook de recreatieve druk flink toenemen (er zijn nu al meer dan 2 miljoen bezoeken per jaar). De vrees leeft dat de bestaande kwaliteiten verdwijnen en de leefbaarheid voor huidige bewoners steeds minder wordt, blijktens bewonersinitiatief/ participatietraject in Landelijk Noord met de dorpsraden. Het is de uitdaging om met natuurversterking door vernattingsprojecten ook het cultuurhistorische landschap juist meer zichtbaar te maken. Door het herstel en accentuering van historische landschapspatronen, binnen grotere eenheden beter beheerbare natuur.

Doel

1. Het vergroten van de biodiversiteit door het realiseren van topnatuur, de realisatie van één aaneengesloten weidevogelparadijs met op termijn ook terugkeer van de kritische weidevogels als de kempfaan en watersnip door grondaankopen en vernatting binnen natuurkernen, en daarmee tevens het tegengaan van verdere bodemdaling en CO₂-uitstoot in de veenweiden.
2. Het vergroten van peileenheden en verbeteren van de waterhuishouding en de waterkwaliteit in de natuurkernen door het vasthouden van gebiedseigen water door het zoveel mogelijk opheffen van onderbemalingen via inrichtingsmaatregelen als stuwen, dammen, ecomolens, greppels, soms oeverbeschoeiing (tegen verdere afkalving), maar ook door ander beheer.
3. Het inrichten van de buitendijkse polders voor stapelvoedsel en optimale vismigratie voor soorten van IJsselmeergebied en het realiseren van ondiepe vooroeverzones in aansluiting op Deltaplan/ IJsselmeer-agenda en Ambitieplan Ruimtelijke Kwaliteit Markermeerdijken.
4. Het vergroten van de samenwerking met agrariërs/ natuurinclusieve landbouw rondom de natuurkernen met aanvullende inrichtingsmaatregelen voor maatwerk in agrarisch beheer.
5. Het vereenvoudigen en optimaliseren van waterbeheer door geautomatiseerde systemen (is nu arbeidsintensief)
6. Het vergroten van de recreatieve beleving van de bijzondere natuurwaarden zo dicht bij de stad door het realiseren van natuurroutes en uitzichtspunten zonder de natuurwaarden te verstoren.
7. Het realiseren van natuurinrichtingsplannen en daarbinnen het herstel en weer zichtbaar maken van historisch landschap met kavelpatronen, terpen, huiskavels etc.
8. Het vergroten van het verdienvermogen van het gebied door het binden van sponsors (bedrijven die CO₂ willen compenseren), en vermogende particulieren (die gronden aankopen, die Staatsbosbeheer inricht en duurzaam in beheer neemt).

Proces

In Laag-Holland is sinds 2015 consensus tussen de gebiedspartijen om te komen tot meer aaneengesloten natuur en afronding van de NNN in Waterland-Oost ten oosten van het Goudriaankanaal. In relatie tot de dijkversterking investeert de Provincie Noord-Holland in vernatting en extra kwaliteit van het achterliggende land in relatie tot het Ambitie Programma Ruimtelijke Kwaliteit Markermeerdijken.

Actieve bewoners en gebruikers in het gebied spannen zich in om het gebied als eeuwenoud cultuurlandschap zo dicht bij de stad te beschermen én te ontwikkelen. Zo hebben vermogende particulieren gronden aangekocht en ontwikkelen deze zelf tot weidevogelparadijs (project Waterlandse Weiden), of

hebben deze in erfpacht gegeven aan Staatsbosbeheer die deze gronden heeft ingericht en nu duurzaam beheert (16 ha). Staatsbosbeheer is actief met het contracteren van bedrijven die CO₂ willen binden; hiervan is tenminste één bereid om substantieel te investeren in vernattingsprojecten van Staatsbosbeheer in de veenweiden in Laag Holland. De verwachting is dat door de samenwerking met gebiedspartijen we ook méér sponsors kunnen binden, omdat we hiermee de uitvoering van vernattingsprojecten en daarmee CO₂-compensatie kunnen garanderen. Hiermee is Waterland- Oost mede een pilot voor meer private financiering voor natte veenweiden.

Staatsbosbeheer is begin 2019 gesteund door de Provincie Noord-Holland gestart met een integrale aanpak van de veranderopgave in een open proces met samenwerkingspartijen en vertegenwoordigers van lokale organisaties rondom de thema's Beschermen, Beleven en Benutten. Het resultaat is een gemeenschappelijk "Toekomstperspectief en uitvoeringsagenda" t/m 2022 (definitief gereed juni 2019) met een doorkijk naar de middellange termijn, de realisatie van de NNN uiterlijk in 2027. Het toekomstperspectief gaat uit van 4 landschappelijk samenhangende eenheden: stadsrand/ entreezone, weidevogelkerngebieden, de voormalige veenstromen met aanliggende natte natuurgebieden en de buitendijkse gelegen gebieden. In deze 4 deelgebieden wordt de synergie tussen de verschillende opgaven verder onderzocht. Met een vergaande vernatting richting vochtig hooiland en op termijn nat schraalland in de veenweidegebieden, en natte overstromingsnatuur buitendijks wordt verwacht dat in deze beoogde topnatuur geen agrarisch medegebruik meer mogelijk is. Dit vergt een zorgvuldig proces met huidige pachters, waarmee Staatsbosbeheer een langdurige relatie heeft opgebouwd. In dit project worden daarom de mogelijkheden voor natuurinclusieve landbouw binnen en rondom de natuurkernen verder onderzocht. Met de financiering van het Rijk en Provincie Noord-Holland kan de beoogde versnelling van de realisatie van de NNN worden bereikt. Door de stapeling van gelden in het gebied kunnen de hoge ambities in vergroting van biodiversiteit zowel binnen- als buitendijks, als het verbeteren waterkwaliteit én vergroten van de beleefbaarheid voor inwoners en gebruikers van het gebied worden gerealiseerd.

Benodigheden

- Een (lichte) uitvoeringsorganisatie met projectleiders van Staatsbosbeheer en de agrarische natuurvereniging, met als doel om de transitie naar meer natuurinclusieve landbouw te begeleiden en de concrete samenwerking in inrichting en beheer aansluitend aan de natuurkernen vorm te geven.
- Samenwerkingsovereenkomst en jaarlijkse opdracht Provincie- Staatsbosbeheer voor versnelde realisatie van NNN voor projectorganisatie,

planvoorbereiding en grondverwerving in het kader van deze pilot van nieuwe manier van samenwerken.

- Zonering en samenwerkingsafspraken recreatief gebruik vergelijkbaar met het Kustpact voor de Markermeerdijk. Onderzoek naar het verbeteren van de bestaande recreatieve verbindingen (wandelen en fietsen), uitkijkplaatsen op de dijk, parkeerplaatsen, bebording, verbinding en ontsluiting vanaf eindstation metro Amsterdam Noord.

Fasering

Fase 1:

- Planvoorbereiding en uitvoering inrichtingsprojecten 2e helft 2019 t/m 2022
  - Gemeenschappelijk "Perspectief en uitvoeringsagenda Waterland Oost" en bijbehorend proces en analyses ten behoeve van opstellen inrichtingsplannen inclusief aangescherpte raming. Loopt (Smartland/ Bui-Te-Gewoon), medio juni gereed.
  - De kansen en grenzen aan het watersysteem onderzoeken om zo de natuurkernen Peerenboom/ Polder Opperwoud te ontwikkelen. Loopt (onderzoek Witteveen en Bos).
  - Planvoorbereiding inrichtingsprojecten, start va. September 2019.
  - Realisatie van 75-100 hectare herstelmaatregelen en inrichting t/m 2022. Binnen inrichtingsplannen speciale aandacht voor recreatieve beleving, cultuurhistorie
  - Opstellen en uitvoeren procesplan verkenning mogelijkheden samenwerking natuurinclusieve landbouw
  - Onderzoek naar de besparingen op arbeid/ beheer door geautomatiseerde systemen. Implementatie van slimme gebiedssturing.
- Start kavelruilproces onder regie van Provincie Noord-Holland. Een kavelruilproces vergelijkbaar met het doorlopen proces in Eemland of Oostelijke Vechtplassen. De grondmarkt lijkt (speculatief) op slot. Dit vergt een extra publieke inspanning en regie op het proces, De komende jaren kan hiermee de afronding van de NNN t/m 2027 worden versneld. Hierbij kan naar verwachting ook gebruik worden gemaakt van de 'instrumentenkoffer' die is ontwikkeld voor veenweidegebieden

Fase 2:

- Vergroten robuuste eenheden natuur/ hydrologische buffers door grondaankoop; 2023-2027
- Ruilprocessen zijn al gestart. Doorloop en afronding.
- Aanvullende inrichting verworven gronden
- Verbeteren van waterinrichting en waterkwaliteit door aanvullende (KRW)-maatregelen als reinigingsinstallaties, verleggen van in/ uitlaten, en aansluiten van de ingerichte gebieden op verbeterde water-ontsluiting.

Landelijk Noord

Kansen en uitdagingen

Het tegengaan en beperken van de bodemdaling is voor het komende decennium een uitdaging. Met name voor de veehouderij, die het overgrote deel van die gebieden beheert.

De veehouderij vormt de basis voor het landschap en plattelandsnatuur van deze gebieden. Met name voor weidevogels is het agrarisch beheer noodzaak. Middels agrarisch natuurbeheer zetten boeren binnen Landelijk Noord zich actief in om weidevogels, botanische weideranden en het karakteristieke veenweidelandschap te behouden.

Als veehouderij in Landelijk Noord niet meer mogelijk is door maatregelen tegen bodemdaling, heeft dit grote gevolgen voor boven genoemde waarden. Ook de beleving van die hooggewaardeerde waarden door de bewoners van het gebied en de burgers van Amsterdam komen daarmee in gevaar.

Water, Land & Dijken, LTO Noord en de agrarische ondernemers in Landelijk Noord zijn zich bewust van het probleem van bodemdaling en willen vanuit hun ondernemerschap zelf met oplossingen komen om die bodemdaling te beperken. Daarmee willen ze weidevogels en Landschap behouden. Dit willen wij doen door op gebiedsniveau te experimenteren met:

1. peilgestuurde drainage (150 tot 200 ha)

We willen op grote schaal, een aantal aaneengesloten percelen binnen een deel van landelijk Noord peilgestuurde drainage toepassen en experimenteren met de uitvoering daarvan in de praktijk van het agrarische bedrijf. Met name de grotere oppervlakte (een polder of groot peilvak) zal een meerwaarde geven ten opzichte van het lopende experiment in het kader van het IPV.

2. verkleien van veengronden (10 tot 20 ha)

Uitgangspunt is een oud principe: verkleien van veen. Ieder jaar werd water ingelaten om een dun laagje kleislib op het veen te krijgen. Wij willen met dat oude principe experimenteren als een van de mogelijkheden om bodemdaling te vertragen. Dit door vrijkomende bagger en klei uit regionale ruimtelijke ontwikkelingen en/of onderhoudswerkzaamheden als dunne laag in de bodem te brengen. Met name slappe kleibagger, met veel lutum, niet stevig, zonder chemische verontreinigingen. De verwachting is dat klei in veen de mineralisatie vertraagt en daarmee de bodemdaling en emissie van broeikasgassen.

3. omhoog brengen van het waterpeil met compensatie regeling voor de boeren.
In dit experiment willen we met een of meer agrarisch bedrijven afspreken om binnen (delen) van hun bedrijf het peil op te zetten waarvoor zij een compensatievergoeding krijgen. Vraag is hoe hoog moet de vergoeding zijn, in welke mate is dit dan inpasbaar binnen het agrarische bedrijf, Is er een positief effect voor de weidevogels.

Landelijk Noord leent zich goed voor deze experimenten omdat:

- er een dik veenpakket is;
- er een groot aantal economisch rendabele veehouderijbedrijven zijn, die ook in de toekomst in het gebied willen blijven ondernemen. De bedrijven hebben allemaal een opvolger of hebben net de opvolging geregeld. Daarmee is het agrarisch ondernemerschap voor de komende decennia in het gebied gegarandeerd. Veel van die bedrijven zetten zich actief in voor agrarisch natuurbeheer;
- het kenmerkende landschap waardevol is
- het gebied een weidevogelgebied is, dat de potentie heeft om de populatie weidevogels te laten groeien.

Met deze experimenten liggen er kansen voor behoud van rendabele agrarische veehouderij in het gebied. Binnen het gebied liggen een behoorlijk aantal economisch gezonde veehouderij bedrijven, die met deze experimenten ook in de toekomst het gebied duurzaam kunnen beheren. Daarmee is behoud en ontwikkeling van de weidevogelpopulatie (immers het waterpeil wordt hoger) en behoud van het kenmerkende veenweidelandschap mogelijk.

Doel

- beperken en tegengaan van bodemdaling in het gebied van Landelijk door een palet van maatregelen;
- behoud van een rendabele veehouderij binnen Landelijk Noord;
- versterken van de weidevogelpopulatie en ander veenweidenatuur;
- behoud van het karakteristieke veenweidelandschap van Landelijk Noord.

Aan het eind van het project hebben we:

- inzicht in de bijdrage van de verschillende maatregelen aan de beperking van bodemdaling binnen veehouderij bedrijven in het veenweidegebied van West Nederland;
- inzicht in de inpassing van deze maatregelen binnen de veehouderijbedrijven in West-Nederland. De deelnemende boeren hebben met elkaar hierover kennis ontwikkeld middels studieclubs;
- inzicht in de effecten van deze maatregelen op het behoud en ontwikkelen van weidevogels en het kenmerkende veenweidelandschap;
- hebben de deelnemende organisaties (LTO Noord, WLD) en boeren met elkaar kennis ontwikkeld. Die opgedane kennis en de resultaten van de experimenten zijn gecommuniceerd naar de agrarische ondernemers in de veenweidegebieden West Nederland en betrokken overheden.

Proces

Er is een gesprek geweest om de bereidheid te peilen van de veehouders in het gebied om mee te doen. Die bereidheid is er. Daardoor kan direct begonnen worden met de uitvoering als de financiering rond is.

Met de deelnemende agrariërs willen we de 3 experimenten verder uitwerken in:

1. welke maatregelen gaan we waar uitvoeren. Met name bij de peilgestuurde drainage is het streven om zoveel mogelijk aaneenliggende percelen te voorzien van peilgestuurde drainage;
2. hoe gaan we de maatregelen uitvoeren;
3. de organisatie en uitvoering van studieclubs voor de deelnemende boeren;
4. een communicatietraject gericht op collega agrariërs in veenweidegebieden in West Nederland en bestuurder en beleidsmakers van betrokken overheden;
5. een plan voor monitoring en evaluatie;
6. een planning.

Daarna kan met de uitvoering gestart worden.

Benodigheden

Uitvoerende organisaties:

- WLD
- LTO Noord

Veehouders:

- veehouders in het Landelijk Noord (veelal lid van WLD)

Betrokken organisaties:

- gemeente Amsterdam (vergunningverlening)
- Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (vergunningverlening/ cofinanciering)
- Provincie Noord-Holland (cofinanciering)

Expertise:

- deskundigen op gebied van peilgestuurde drainage, verkleien (bv: VIC, PPP-Agroadvies)
- deskundigen op gebied van bedrijfseconomie veehouderij (bv: Alfa)
- begeleiders studieclubs
- deskundigen monitoring

Tijd:

Dit project met experimenten heeft een looptijd van 2 jaar. Te starten zodra de financiering rond is.

Mogelijke financiering naast IBP:

- Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
- Provincie Noord-Holland/Gebiedscommissie Laag Holland
- Eigen bijdrage agrarische ondernemers

Wormer en Jisperveld

Kansen en uitdagingen

Het Wormer en Jisperveld is een van de meest waardevolle laagveengebieden van Nederland. Het gebied is een van de weinige overgebleven vaarpolders, en daardoor cultuurhistorisch van grote waarde. De polder is aangewezen als Natura 2000 gebied, en is ook voor weidevogels van groot internationaal belang. In de afgelopen jaren zijn de aantallen weidevogels licht achteruitgegaan. Er zijn echter goede kansen om door aanpassing van het beheer en de waterhuishouding de aantallen te herstellen.

De uitdaging bestaat er uit om in een nauwe samenwerking tussen natuurbeheerders, overheden, agrariërs en bewoners het gebied als “historisch veenlandschap” verder te ontwikkelen en te optimaliseren. Er is een groot draagvlak in de streek om het gebied als open en grootschalig weidevogelgebied te behouden. Door verbetering van de kwaliteit van de graslanden, het beter kunnen regelen van de waterstand in sloten en percelen, en het nemen van maatregelen gericht op het verlagen van de beheerkosten, moet het mogelijk zijn om de toekomst van dit topgebied voor weidevogels veilig te stellen.

Doelen

1. Het optimaliseren van beheer en inrichting van het Wormer en Jisperveld, waardoor er een gunstig biotoop ontstaat voor weidevogels.
2. Het verbeteren van de waterhuishouding, waardoor er voldoende water kan worden ingelaten op de percelen tijdens droogte, maar op de juiste momenten ook maaien en extensief bemesten mogelijk blijft. Door de waterstand beter te kunnen regelen, is het mogelijk om tegengaan van bodemdaling te combineren met weidevogelbeheer.
3. Het verbeteren van de samenwerking met bewoners en agrariërs, en het vergroten van de bekendheid van het gebied als “weidevogelparadijs”.

Proces

In de afgelopen jaren zijn er al een groot aantal verkenningen uitgevoerd, en gesprekken georganiseerd met alle belanghebbenden. Er is hierdoor brede consensus over de gewenste toekomst van dit gebied als eeuwenoud cultuurlandschap. Als concrete uitwerking van dit wensbeeld heeft Natuurmonumenten reeds een concept geschreven voor een “Investeringsplan kwaliteitsimpuls weidevogels”, en is er gewerkt aan bedrijfsnatuurplannen en een gebiedsvisie. Dit laatste proces is in nauwe samenwerking met de agrarische natuurvereniging “Water Land en Dijken”, lokale agrariërs en de provincie

uitgevoerd. Door beide processen samen te voegen, kan direct met uitvoering worden begonnen.

Maatregelen:

In beide plannen zijn een groot aantal maatregelen geïdentificeerd, variërend van betere samenwerking op het gebied van predatorenbeheer, het maken van afspraken over bemesting en beweiding, het aanpassen van de waterhuishouding, tot het tegengaan van verzakkingen in de oevers. Fysieke maatregelen bestaan vooral uit het aanpassen van de bestaande weidemolens waardoor water ook kan worden ingelaten, aanbrengen van oeverbeschoeiing, aanpassen van dammen, maar ook het anders indelen van de verschillende peilvlakken, en het mogelijk maken van beweiding.

Benodigdheden

- Een samenwerkingsovereenkomst of gebiedsconvenant tussen Natuurmonumenten, provincie, waterschap, gemeente, agrarische natuurvereniging, en lokale agrariërs. Het investeringsplan, de bedrijfsnatuurplannen en de gebiedsvisie vormen de basis van dit convenant.
- Een (lichte) uitvoeringsorganisatie, met als doel om het investeringsplan en de gebiedsvisie te realiseren.

Resultaat:

Structurele aanpassing in het waterhuishoudkundige systeem waardoor optimaal beheer voor weidevogels mogelijk wordt gemaakt. Verbeterde inrichting van het gebied, waardoor de kosten voor beheer afnemen, en hierdoor behoud van het historisch veenlandschap mogelijk blijft.

Structureel betere samenwerking tussen de terrein beherende natuurorganisaties, de agrarische natuurvereniging, en lokale agrariërs, door het gezamenlijk uitvoeren van het inrichtingsplan.

Kennisontwikkeling, en dan met name de ontwikkeling van weidemolens welke tegengaan van bodemdaling mogelijk maken.

Het uiteindelijke resultaat is het behoud van het karakter van het gebied als open veenweidelandschap met een eeuwenoude verkavelingsstructuur en hoge aantallen weidevogels, in combinatie met het verminderen van de bodemdaling.

Kennis en Inzicht

Kansen en uitdagingen

De uitrol van maatregelen is over drie of vier jaar aan de orde. Een deel van de focus van de pilot ligt daarom op de voorbereiding van deze uitrol.

Doel

Het aanleveren van kennis en inzicht:

1. Wat is onze regionale veenweide klimaatopgave?
2. Wat als we niks doen?
3. Wateragenda.

Proces

1. Wat is onze regionale veenweide klimaatopgave

Het hoogheemraadschap gaat in overleg met het PBL en de Radboud-universiteit om de landelijke veenweide klimaatopgave te vertalen naar het regionale deel van die opgave. Daarin gaan we onderzoeken hoe we deze opgave vorm kunnen geven en in welke gebieden. Is het gehele veenweidegebied hiervoor nodig of een deel?

2. Wat als we niks doen?

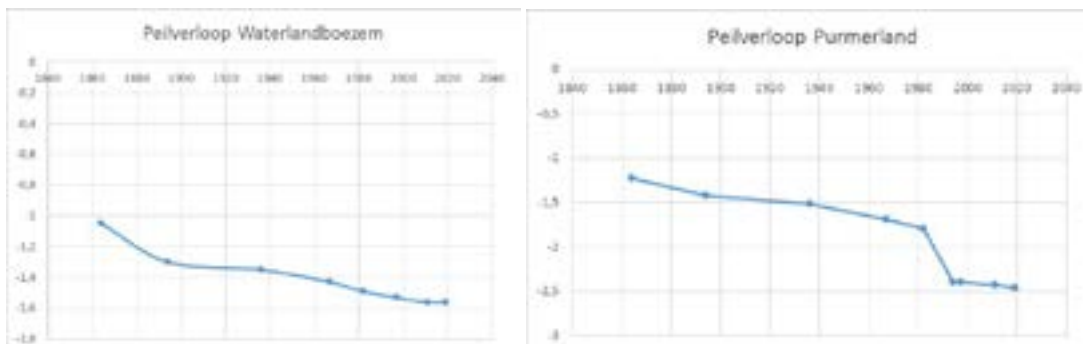
De beheers- en houdbaarheid van Laag-Holland staat onder druk. In deze IBP pilot willen we onderzoeken wat er gaat gebeuren als we niks doen. Niks doen is namelijk wat we in dit gebied gewend zijn. We wonen en gebruiken het gebied en het waterschap is terughoudend met peilverlagingen (zie bijlage 1). Dat betekent dat het gebied relatief gering daalt en dat het relatief nat is. Onze inschatting is echter dat niks doen voor de lange termijn geen optie meer is. Door de ongelijke daling komen we voor keuzes te staan die ingrijpend en van impact zijn op de ruimtelijke ordening en het landschap. Niets doen en/of handelen zoals we gewend zijn, kan de opgave van ruimtelijke adaptatie vergroten. Deze impact en consequenties gaan we onder 'wat als we niks doen' onderzoeken.

Al sinds 1500 daalt het veenweidegebied door menselijke beïnvloeding (zie foto waarin de bovenkant van de paal de oorspronkelijk veenhoogte symboliseert).

Eerst ging de daling gelijkmatig omdat het gebruik ongeveer gelijksoortig was (vnl. extensief landbouwkundig gebruik). In de 19e en 20e eeuw is het gebruik veel intensiever en diverser geworden. Landbouw-, natuurgebieden en stedelijk linten bestaan naast elkaar maar hebben niet dezelfde faciliteringseisen. Elke functie vraagt om een specifieke

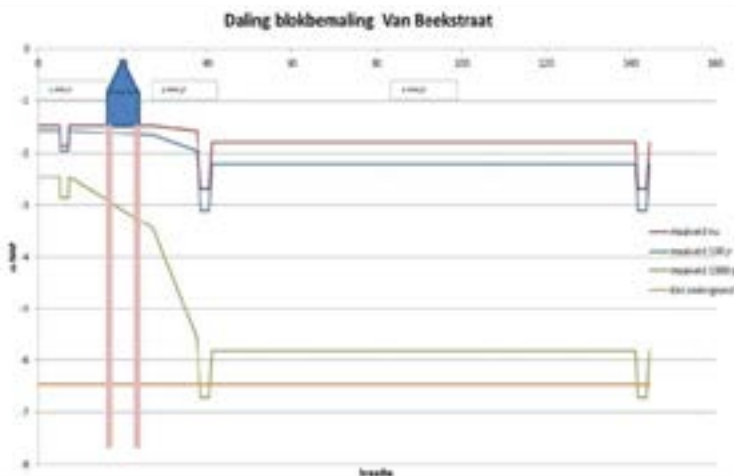

facilitering van het waterpeil. Het gevolg is dat verschillen in dalingsnelheid gaan ontstaan. De figuren 2 en 3 staan representatief voor deze specifieke facilitering en ook voor de mate van dalingsnelheid. Het beleid van het hoogheemraadschap is dat het peil de daling volgt. De bodemdaling in het Waterlandboezem-gebied bedraagt over deze periode gemiddeld 3 mm en de laatste acht jaren gemiddeld 0 mm. De bodemdaling in de landbouwkundig gebruikte polder Purmerland is gemiddeld 8 mm en de laatste jaren gemiddeld 4 mm.

Figuur 2 en 3 Peilverloop Waterlandboezem resp. Polder Purmerland tussen 1860- heden.

Hoewel de verschillen klein zijn, is de lange termijn impact groot door de ongelijke daling (zie figuur 4).

Figuur 4 Dalingsverloop Blokbemaling ‘Van Beekstraat’ en omgeving over 100 en 1000 jr.

Juist op de overgangen ontstaan binnen een periode van 10-40 jaar problemen of opgaven zoals de bescherming van funderingen, nutsvoorzieningen en infrastructuur. Waterhuishoudkundig ontstaan op deze zones ook waterveiligheidsopgaven. Een groot deel van het veenweidegebied hebben namelijk geen waterkeringen. Door de ongelijke daling zijn deze op termijn wel noodzakelijk. Waar gaan we de keringen maken? Op dit moment is daar geen ruimte voor gereserveerd.

3. Wateragenda

Met Amsterdam Wetlands en met de klimaatopgave staat de IBP pilotgebied voor een grote opgave die mogelijk leidt tot een vernatting en transitie van het landgebruik en landschap. De mogelijkheden voor vernatting en transitie onderzoeken we in het Innovatieprogramma Veen (IPV) in Nauerna. Over vier jaar hopen we inzicht te hebben in de transitiemogelijkheden en welke vormen van waterbeheer daarvoor nodig zijn zodanig dat de bodemdaling stopt en/of remt. Deze vernatting en transitie heeft ook water-risico's zoals een vergroting op wateroverlast, een tekort aan water en de beschikbaarheid van water van de gewenste waterkwaliteit. Gezien de water-risico's het is nog maar de vraag of de vernatting mogelijk is. Onderzoek naar de water-risico's zijn daarom noodzakelijk. We voegen daarom een wateragenda zoals geformuleerd in bijlage 2 aan dit voorstel toe.

De wateragenda zal uit een viertal ingrediënten bestaan:

- **Wateroverlast.** Een natter veenweidegebied heeft (zonder veengroei) minder berging. Het zal bij hevige neerslag sneller reageren waardoor er een kans is dat er een wateroverlastopgave ontstaat. Het gebied heeft door grote peilvakken en grote percentages aan open water thans geen of een geringe wateroverlastopgave. Door de transitie naar natte natuur en nattere landbouw kan de wateroverlastopgave vergroten. De effecten van wateroverlast (stresstesten) wordt in samenwerking met HHNK en de betrokken gemeenten opgepakt in het kader van ruimtelijke adaptatie. Ook wordt aansluiting gezocht bij het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (IenW).
- **Zoetwatervoorziening.** Een natter gebied vraagt in periode van droogte om meer water (tussen 20 – 40%). Dat vergroot de zoetwatervoorziening. Het uitgangspunt van het hoogheemraadschap is juist om niet meer water uit het IJsselmeergebied te onttrekken dan het huidig waterakkoord voorziet. Mede op basis van dit voornemen is het nieuwe peilbesluit van het IJsselmeergebied tot stand gekomen. Het is dus nog maar de vraag of er voldoende water voor de vergroting van de zoetwatervoorziening is? Waarschijnlijk leidt een grote watervraag tot een heroverwegen van het uitgangspunt van het hoogheemraadschap en een aanpassing van het nieuwe peilbesluit van het IJsselmeergebied. Het vraagstuk over het watertekort wordt in samenwerking met de provincie Noord-Holland opgepakt en maakt ook onderdeel uit van de ruimtelijke adaptatie zoals beschreven onder wateroverlast;
- **Waterkwaliteit.** Bodemdaling zorgt voor voortdurende nutriëntenrijke emissies naar het oppervlaktewater. Het remmen en stoppen van bodemdaling zal op termijn leiden tot een reductie van de emissiestroom. Herstel van de bodem door veengroei zal op termijn leiden tot een emissiestop. Herstel van veengroei zal echter niet in het gehele veenweidegebied plaatsvinden. Daarom zullen er emissies blijven en blijft het water voedselrijk. Hoe voedselrijk is de vraag? De waterkwaliteit wordt in samenwerking met Landschap Noord-Holland opgepakt;

- **Veengroei.** Veenmosrietland is te vergelijken met een spons die water vasthoudt. Door veengroei ontstaat berging op het land die de kans op een wateroverlastopgave verkleint. De groei van veenmosrietland is afhankelijk van regenwater en zure condities. Als robuust systeem kan veenmosrietland regenwater vasthouden. Maar zover is het nog niet. De onderzoeksvraag is: hoe komen we tot een robuust veenmosrietland? Inlaatwater werkt remmend en/of afbrekend op de veenvorming. De zoetwatervoorziening voor de groeiende venen zal daarom niet uit het IJsselmeerbekken moeten komen maar uit het neerslagoverschot. Hoe converseren we dit neerslagwater in het watersysteem?

Benodigdheden

Wat is onze regionale veenweide klimaatopgave?

Overleg en uitwerking (gedekt)

Deskundigen review (gedekt)

Wat als we niks doen?

Onderzoek (uitbesteding)

Wateragenda

Onderzoek (uitbesteding)

- Wateroverlast deel is samenwerking met HHNK Wateroverlastprogramma 2.0
- Waterkwaliteit in samenwerking met HHNK KRW watersysteemstudie Waterland
- Veengroei in samenwerking met gebied IJperveld

Maatschappelijke opgave: toerisme / recreatie

Kansen en uitdagingen

Een vitaal platteland is een ecologisch, economisch en leefbaar platteland. Een prettige leefomgeving voor bewoner en bezoeker is dus één van de bouwstenen voor een veerkrachtige toekomst van het platteland. Naast investeringen in natuur- en waterkwaliteit in het gebiedsplan Amsterdam Wetlands, hoort bij integrale landschapsontwikkeling ook aandacht voor de toeristisch recreatieve aspecten. Uitgangspunt hierbij vormt de culturele ontstaansgeschiedenis, "het verhaal" van het landschap. Recreatie is hierbij de verbindende schakel tussen de losse natuur- en waterprojecten. Niet in de laatste plaats vanwege de context van de sterk groeiende metropool, die nieuwe vraagstukken met zich meebrengt over geleiding van bezoekersstromen en balans tussen bewoners, bezoekers en landschap. Door het proactief nadenken over zoneren/sturen van recreatie, is de kans op succesvolle kwaliteitsimpuls aan water en natuur groter in die gebieden waar je dit ook echt wilt realiseren.

Doel

Ontwikkeling van een recreatief grid/programma bij de specifieke zes natuur- en waterprojecten in het gebiedsplan Vitaal Platteland:

- Burkmeer
- Ilperveld
- Waterland-Oost
- Alkmaarder- en Uitgeestermeer
- Landelijk Noord
- Wormer- en Jisperveld

En voor de integraliteit voor héél Wetlands een recreatief grid/programma in harmonie met bewoners en met natuur:

- benutten en beleven van natuur, landschap, cultuurhistorie en erfgoed
- routes (wandelen, fietsen en snelfietsen, varen, paardrijden, schaatsen, TOP's)
- gezamenlijke verhalen, verborgen schatten van het verleden (Bijv. Oer-IJ, Stelling, overstromingen en Waterlandse Zeedijk)
- bereikbaarheid en poortontwikkeling (dus bij OV-knooppunten, zoals station Noord)
- faciliteiten, trekkers, toeristisch/recreatieve hotspots
- nieuwe (recreatieve) verdienmodellen voor beheerders van het landschap (zowel voor agrariërs als overige terreinbeheerders)

Proces

Projectgroep Amsterdam Wetlands coördineert en begeleidt proces. Trekker programmalijn toerisme/recreatie loopt via Recreatie Noord-Holland, als uitvoeringsorganisatie voor RAUM, TWWL en GAB*. Een belangrijke rol is het bij elkaar brengen van de vele partijen die actief zijn op toeristisch-recreatief vlak in het gebied. De basis vormt bestaand beleid, onderzoek en visies van deze partijen. Recreatie Noord Holland is voor alle drie de recreatieschappen een visietraject gestart (2018-2020) om de bestaande visies te updaten, dit (voor het draagvlak en uitvoerbaarheid) in samenwerking met alle stakeholders. Gebiedscommissie Laag Holland gaat verkennen of zij hiernaast nog een onderzoek moet uitvoeren naar recreatie. In 2016 hebben de terrein beherende organisaties in een gezamenlijk onderzoek de bezoekersaantallen en profielen in kaart gebracht voor de Noord-Hollandse natuur- en recreatiegebieden. In 2018 heeft provincie Noord Holland samen met Recreatie Noord Holland enkele vaste meetpunten geplaatst om het gebruik van de regionale routestructuren in beeld te kunnen brengen.

Benodigheden

Samenwerkingspartners:

Bijdrage in kennisdeling en gelijk schakelen van de diverse ambities in gebiedsontwikkelingsagenda's, programma's en projecten. Uitgangspunt hierbij is hoe het toeristisch recreatieve grid kan bijdragen aan de gewenste zonering en beleefbaarheid van het landschap.

- Recreatieschappen TW/LW, RAUM en GAB met de aanpalende terrein beherende organisaties
- Agrarische bedrijven en organisaties als Water, Land en Dijken en LTO
- Provincie NH en gemeenten
- Lokale/regionale/landelijke marketingorganisaties
- Vervoersbedrijven en touroperators
- Gebiedscommissie Laag-Holland
- MRA landschap en gemeente Alkmaar of OLGRA (overleg landelijk gebied regio Alkmaar: waarin ook Uitgeest, Castricum en Alkmaar) **
- MRA toerisme/recreatie en gemeente Alkmaar of Regio Alkmaar toerisme/recreatie (waarin ook Uitgeest, Castricum en Alkmaar)** .

*De regionale wandel-, fiets- en vaarroutes in Laag Holland zijn voor gemeente Alkmaar in beheer via het recreatieschap GAB (Geestmerambacht), niet via RAUM of TW/WL. ** Meest eenvoudig is alleen gemeente Alkmaar toevoegen. Alkmaardermeergebied (Castricum en Uitgeest) wordt in deze ook gedekt met benoemen RAUM.

Uitdagingen voor Amsterdam Wetlands

Het is de kunst om zonder een gedeelde visie op het gehele gebied "Amsterdam Wetlands", mét een stip op de horizon, aan de slag te gaan met de uitwerkingen op de verschillende thema's en in verschillende gebieden, zodat er samenhang blijft zowel inhoudelijk als in de samenwerking.

IBP vitaal platteland als nieuw project

IBP vitaal platteland Amsterdam Wetlands is een nieuw project in een gebied waar al heel veel ontwikkelingen zijn en waar veel projecten lopen. Hoewel het project probeert projecten te bundelen en structureren komt dit project er wel bij. Het concurreert op de korte termijn met bestaande projecten en overlegvormen. Een beheermaatregel is dat in de bestaande projecten en overleggen het belang van deze IBP pilot wordt geagendeerd.

Sociologie

Gebiedsprocessen slagen in oostelijke en zuidelijke delen van Nederland beter dan in de noordelijke en westelijke delen van Nederland. Deze analyse van Riek Bakker heeft een sociologische reden die zijn grondslag heeft in de geaardheid van de mensen in de genoemde gebieden. In West-Nederland is de geaardheid gericht op het individueel belang en minder in het collectieve. Het Interbestuurlijke programma gaat uit van een gezamenlijke, collectieve, aanpak voor de grote maatschappelijke opgaven. Het starten van een dergelijke gebiedsproces in Laag-Holland heeft dus sociologische risico's. Een beheermaatregel is daarop geënte communicatie- en participatiestrategie en aanpak.

Financiering en beheersbaarheid

De IBP pilot komt op een moment van verkiezingen bij de provincies en de waterschappen. Het beschikbaar stellen van financiering voor deze pilot komt daarom op een ongunstig moment. Het risico is dat de IBP-partners dit jaar geen cofinanciering beschikbaar kunnen stellen. Een beheermaatregel is dat de partners de cofinanciering over meerdere jaren beschikbaar kunnen stellen. De IBP aanpak bezit een financieel dilemma. Het schetst een systeem van financiering vanuit verschillende bronnen (potje bij potje leggen) en een systeem van dynamisch programmeren. Beide systemen hebben een beheers- en verantwoordingsrisico. Het risico is dat de beheers- en verantwoordingsunit fors moet zijn omdat de geldstromen uit zoveel potten kunnen komen dat deze voor een aantal mensen een dagtaak kan zijn.